

Crna Gora
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE MEDIJE

Broj: UP P 02-043/24-20/4
Podgorica, 18.04.2024. godine

Na osnovu člana 40 i 144 Zakona o elektronskim medijima („Sl. list Crne Gore“, br. 46/10, 40/11, 53/11, 06/13, 55/16, 92/17 i 82/20) i člana 18 i 116 Zakona o upravnom postupku („Sl. list Crne Gore“, br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), postupajući po prigovoru koalicije nevladinih organizacija „Ravnopravno“ (akt zaveden kod Agencije za elektronske medije pod br. UP P 04-043/24-20 od 20.03.2024. godine), direktor Agencije za elektronske medije donosi

RJEŠENJE

1. Javnom preduzeću „Radio i Televizija Crne Gore“ iz Podgorice, emiteru opšteg televizijskog programa „Prvi program Televizije Crne Gore“, izriče se upozorenje kao upravno-nadzorna mjera zbog kršenja odredaba čl. 55 stav 6 i 56 stav 4 Zakona o elektronskim medijima („Sl. list Crne Gore“, br. 46/10, 40/11, 53/11, 6/13, 55/16, 92/17 i 82/20), čl. 7, 8 stav 1 i 11 st. 1 i 2 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima („Sl. list Crne Gore“, br. 35/11 i 7/16) i tač. 7.1. izdatog Odobrenja za emitovanje br. O-TV-J-01, u vezi sa objavljivanjem informacija o Nacrtu zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, tokom emitovanja informativnih emisija:
 - „Dnevnik 2“, dana 11. marta 2024.g. u periodu od 19:30:01 do 20:02:20 sati (32 minuta 19 sekundi) i
 - „Argumenti“, dana 14. marta 2024.g. u periodu od 20:00:06 do 21:30:25 sati (1 sat 30 minuta 19 sekundi).
2. Upozorenje iz tačke 1 ovog Rješenja se izriče zbog kršenja obaveze emitera da:
 - a) u proizvodnji (uređenju i emitovanju) informativnog programa to rade profesionalno i odgovorno i na način da doprinose slobodnom, istinitom, cjelovitom, nepristrasnom i blagovremenom informisanju javnosti o događajima u zemlji (član 55 st. 6 Zakona o elektronskim medijima i član 7 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima);
 - b) obezbijedi da se u televizijskom programu događaji moraju vjerno prikazati, a različiti pristupi i mišljenja primjereno zastupljeni, da mora podsticati nepristrasnost, uz poštovanje razlika u mišljenjima o političkim ili privrednim pitanjima (član 56 st. 4 Zakona o elektronskim medijima i član 8 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima);
 - c) u proizvodnji informativnog programa poštuje načela objektivnosti i nepristrasnosti (član 8 stav 1 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima);
 - d) programski sadržaji, a naročito informativno-politički i programi o tekućim događajima moraju biti pravični i izbalansirani, što se postiže objavljivanjem suprotstavljenih stavova, bilo u istom programu ili u nizu drugih programa, koji predstavljaju cjelinu u obradi određene tematike (član 11 stav 1 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima);
 - e) programskim sadržajima se ne smiju tendenciozno promovisati interesi jedne političke stranke ili bilo koje grupe ili pojedinca (član 11 stav 2 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima).
3. Javno preduzeće „Radio i Televizija Crne Gore“ iz Podgorice, u skladu sa članom 140 stav 3 Zakona o elektronskim medijima, u okviru opšteg televizijskog programa „Prvi program Televizije Crne

Gore", u emisiji „Dnevnik 2“, objavi informaciju o izrečenoj mjeri iz tačke 1 ovog Rješenja koja glasi:

„Agencija za elektronske medije je izrekla upozorenje emiteru opšteg televizijskog programa 'Prvi program Televizije Crne Gore' jer je, dana 11. marta 2024. godine u okviru informativne emisije 'Dnevnik 2' i dana 14. marta 2024. godine, u emisiji 'Argumenti' propustio da doprinese cjelovitom, nepristrasnom i objektivnom informisanju javnosti o procesu izrade Nacrta o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, na pravičan i izbalansiran način.

4. Javno preduzeće „Radio i Televizija Crne Gore“ iz Podgorice je dužno da, u pisanoj formi i u roku od 24 sata od emitovanja, obavijesti Agenciju za elektronske medije o načinu (sadržaj, datum i vrijeme) objavljivanja informacije o izrečenoj mjeri iz tačke 1 ovog Rješenja.
5. Protiv ovog rješenja može se podnijeti žalba Savjetu Agencije za elektronske medije u roku od 15 dana od dana dostavljanja rješenja.
6. Ovo rješenje će se objaviti na veb-sajtu Agencije za elektronske medije www.aemcg.org.
7. Ovo rješenje stupa na snagu danom donošenja.

O b r a z l o ž e n j e

Dana 20.03.2024. godine, Agenciji za elektronske medije (u daljem tekstu: „Agencija“) dostavljen je prigovor koalicije nevladinih organizacija „Ravnopravno“, na rad Javnog preduzeća „Radio i Televizija Crne Gore“ d.o.o. iz Podgorice (u daljem tekstu: „emiter“), kao emitera televizijskog programa „Prvi program Televizije Crne Gore“ (akt zaveden kod Agencije pod br. UP P 04-043/24-20 od 20.03.2024. godine).

Prigovor se odnosi na programske sadržaje:

- informativnu emisiju „Dnevnik 2“, koja je emitovana dana 11. marta 2024.g. u periodu od 19:30:01 do 20:02:20 sati (32 minuta 19 sekundi) i okviru nje saopštenje Mitropolije crnogorsko-primorske povodom Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, u periodu od 19:51:15 do 19:51:33 sati (18 sekundi),
- informativnu emisiju „Argumenti“, koja je emitovana dana 14. marta 2024.g. u periodu od 20:00:06 do 21:30:25 sati (1 sat 30 minuta 19 sekundi).

Prigovorom se ukazuje da „Koalicija nevladinih organizacija 'Ravnopravno' izražava zabrinutost zbog nekritičkog i neuravnoteženog izvještavanja javnog servisa RTCG o Zakonu o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, čime RTCG krši član 9 Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore kojim se garantuje poštovanje profesionalnih standarda (jačanje društvene kohezije, uravnoteženo izvještavanje, doprinos poštovanju i unaprjeđenju ljudskih prava, demokratskih vrijednosti i institucija, promociju i podršku vrijednostima građanskog društva i prezentovanje građanskih inicijativa, nepristrasno, tačno, blagovremeno, razumljivo i uravnoteženo informisanje o domaćim i međunarodnim dešavanjima od javnog interesa, te izvještavanje o aktuelnim životnim problemima različitih struktura crnogorskog društva).

Naglašava se da je „povreda profesionalnih standarda započeta prilikom emitovanja saopštenja Mitropolije crnogorsko-primorske (MCP) povodom Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, u informativnoj emisiji 'Dnevnik', emitovanoj 11.3.2024. godine u 19h 30, urednice Jelene Otašević, nakon čega je ista prenešena na portalu RTCG“, a da „nakon toga, RTCG nastavlja sa kršenjem profesionalnih standarda u emisiji 'Argumenti', emitovanoj 14.3.2024. godine, na temu 'O suživotu u Crnoj Gori, te kako vjerske zajednice doprinose miru i toleranciji', a u kojoj su gostovali Joanikije, mitropolit crnogorsko-primorski, Rifat Fejzić, reis islamske zajednice, Rok Đonlešaj, barski nadbiskup i Luciano Moše Prelević, vrhovni rabin Crne Gore“.

Nadalje, u prigovoru se naglašava da je „u okviru ove emisije, urednica Ivana Popović, postavila pitanje o Nacrtu zakona, pogrešno citirajući njegov naziv, sa sljedećim pitanjem 'Vi ste se iz Mitropolije nedavno oglasili i povodom ovog navodnog Nacrta zakona koji se pojavio u medijima a koji bi podrazumijevao i moguću promjenu pola i matičnog broja. Zbog čega ste se prvi oglasili tim povodom i je li to miješanje upitanja države?', pa je kako se navodi „ovim neprofesionalnim pristupom, urednica implicirala pogrešnu sadržinu i suštinu Nacrta zakona, jer se on bavi administrativnom promjenom oznake pola i matičnog broja, a ne pitanjem promjene pola, koja je regulisana još 2012. godine Zakonom o zdravstvenom osiguranju“. Podnosilac prigovora

zaključuje da je „ovim otvoren prostor da se javnosti prikaže stav vjerskih zajednica kao relevantan u crnogorskom društvu u pogledu učesća u donošenjima zakona na temu ljudskih prava, a što direktno krši princip sekularnog društva“.

Postupajući po osnovu navoda iz prigovora, Sektor za nadzor nad radom pružalaca AVM usluga je izvršio uvid u snimak emitovanih programskih sadržaja i sačinio nalaz (akt broj UP P 02-043/24-20/1 od 21.03.2024. godine).

Agencija je dana 21. marta 2024. godine, pokrenula postupak za utvrđivanje odgovornosti zbog kršenja Zakona o elektronskim medijima (u daljem tekstu: „Zakon“), Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima (u daljem tekstu: „Pravilnik“) i izdatog Odobrenja za emitovanje i uputila je tim povodom emiteru zahtjev za izjašnjenje (akt broj 02-043/24-20/2 od 21.03.2024. godine).

Dana 01.04.2024. godine, emiter je dostavio Izjašnjenje (akt zaveden kod Agencije pod br. UP P 02-043/24-20/3 od 01.04.2024. godine) u kome je naveo:

- „Primarna priroda emisije 'Argumenti' je rasprava ili diskusija koja predstavlja tematski usmeni razgovor u kojem aktivno učestvuje više ljudi u rješavanju nekog pitanja koje je opšte vrijednosti. Oblik je usmenog iznošenja stavova i argumenata, kritika, drugih mišljenja o određenom pitanju i srodna je debati“;
- „Diskusija je vođena na temu vjerskog suživota u Crnoj Gori i kako vjerske zajednice utiču na isti, primamo tema emisije nije bio navedeni Zakon“;
- „Prigovor se fokusira na jedan segment emisije, jednu diskusiju u okviru iste pa se gubi smisao i poenta same emisije“;
- „Nije tema emisije bio Nacrt zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, kako se to pogrešno prigovorom precipira“;
- „Iznošenje komentara vjerskih poglavara koji su učestvovali u predmetnoj emisiji i njihovim stupanjem na javnu scenu kada su iskazali svoje mišljenje u odnosu na predmetni nacrt primjetno je da su postali predmet interesovanja podnosioca prigovora, koji pritom nije u stanju da razvije širi prag tolerancije na komentare i navode u pogledu njihovog javnog istupanja u predmetnoj emisiji i iskazivanja različitih mišljenja“;
- „Sloboda izražavanja, kako je to garantovano stavom 1 člana 10 Evropske konvencije, predstavlja jedan od bitnih temelja demokratskog društva, i jedan je od osnovnih uslova za njegov napredak i samoispunjenje svakog pojedinca ("LINGENS protiv AUSTRIJE (Predstavka br. 9815/82), OBERSCHLICK protiv AUSTRIJE (Predstavka br. 11662/85), REKVENYI protiv MAĐARSKE (Predstavka br. 25390/94), MANOLE I OSTALI PROTIV MOLDAVIJE (Predstavka br. 13936/02), UDRUŽENJE EKIN protiv FRANCUSKE (Predstavka br. 39288/98))“;
- „Emisija je uređena i emitovana profesionalno i odgovorno, sve u skladu sa članom 56 st. 4 Zakona, kao i u skladu sa članom 8 st. 1 Pravilnika i članom 11 st. 1, jer su objavljeni suprostavljeni stavovi po objavljenoj temi, nijesu se tendenciozno promovisali interesi jedne vjerske zajednice, već su svi vjerski poglavari imali jednako učešće u raspravi“;
- „Ne treba zanemariti ni pravo crkvenih poglavara da budu uključeni u društvene rasprave crkvenih stavova o pitanjima kao što su abortus, homoseksualnost, brak i rodna ravnopravnost ili moralne rasprave gdje se razmatraju etička pitanja, poput pravednosti, milosrđa, ljubavi prema bližnjem i drugih moralnih vrijednosti“;
- U praksi ESLJP značaj slobode izražavanja, te značaj slobode medija koja sloboda se ne pominje eksplicitno u tekstu Evropske konvencije, ali je apsolutno nesporno da se pod slobodom izražavanja posebno podrazumijeva i sloboda medija, se opisuje između ostalog na sljedeći način: Olakšava i podržava učešće u razmijeni političkih, kulturnih i socijalnih informacija - MULLER i dr. protiv Švajcarske (Predstavka br. 10737/84); Obezbjeduje dostupnost informacija, i to ne samo onih koje su poželjne, već i onih koje vrijeđaju, šokiraju i uznemiravaju 'jer su to zahtjevi pluralizma, tolerancije i slobode mišljenja bez kojih nema demokratskog društva HANDYSIDE protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA (Predstavka br. 5493/76);

- „emisija nije sadržavala ni jednu uvredljivu ili uznemiravajuću informaciju“;
- „U odnosu na dio prigovora koji se odnosi na pogrešnu interpretaciju imena Zakona, riječ je o živom programu tako da se mogu desiti i takve situacije, jednostavno u formulaciji pitanja urednice koja je bila u studiju napravila je lapsus“;
- „netačni su navodi da je saopštenje MCP emitovano integralno, a kao dokaz prilažemo vam i link na kojem se vidi kako izgleda integralna informacija, koja je istovjetna mailu koji smo dobili od Mitropolije (<https://mitropolija.com/2024/03/11/o-nacrtu-zakona-o-pravnom-prepoznavanju-rodnoq-identiteta-na-osnovu-samoodredjenja/>)“;
- Da je „u Dnevniku 2 15.3. ... objavio i informaciju objavljenu na ... portalu, a koja se odnosi na Predlog zakona“ i to sljedeći tekst: „Utvrdjivanje Predloga zakona o pravnom prepoznavanju rodnoq identiteta na osnovu samoodređenja planirano je za četvrti kvartal ove godine, saopšteno je Portalu RTCG iz Ministarstva ljudskih i manjinskih prava (MLJMP). I izvršni direktor Asocijacije 'Spektra' Jovan Džoli Ulićević smatra da nema prepreke da se nacrt Zakona nađe pred poslanicama i poslanicima do kraja prvog zasjedanja Skupštine.“
- „Kako je nesporno, ovdje se radi o slobodi novinara i učesnika u raspravi da, u skladu sa pravom na mišljenje i pravom na slobodu govora (koja je Ustavom zagarantovana), da iznose svoje stavove o problemu od šireg društvenog i javnog interesa pa je nedopustiv pokušaj podnosioca prijave da ukine ili suštinski ograniči pravo urednika emisije da analizira kontekst, okolnosti, značaj, motive, posljedice u ovom konkretnom slučaju...“.

Prilikom razmatranja da li je emitovanjem predmetnog programskog sadržaja došlo do kršenja Zakona i Pravilnika, Agencija je posebno imala u vidu sljedeće:

- Načelo objektivnosti je definisano kao obaveza elektronskih medija da u informativnim programima svako stanovište predstave na objektivan način, bez uređivačkih intervencija i komentara kojima bi se favorizovala jedna strana, ili neistinito predstavio predmet informativnog sadržaja. Kada između elektronskog medija i pojedinaca i/ili organizacija postoji interesna povezanost, onda se ta povezanost u programu mora jasno naglasiti (čl. 4 st. 1 tač. i) Pravilnika).
- Načelo nepristrasnosti je definisano kao obaveza elektronskih medija da činjenično izvještavanje jasno odvoji od stava, mišljenja ili komentara, pri čemu lično uvjerenje i mišljenje urednika i novinara ne smiju da diskriminatorno utiču na izbor teme i način njenog predstavljanja. Primjena ovog načela isključuje manipulisanje izjavama, saopštenjima i sličnim sadržajima s ciljem promjene njihovog osnovnog smisla (zlonamjerno skraćivanje ili montiranje djelova sadržaja i sl.), odnosno manipulacije slikom, tonom i sadržajem koje iskrivljuju osnovni smisao saopštenog (čl. 4 st. 1 tač. j) Pravilnika).
- Članom 55 st. 6 Zakona i članom 7 Pravilnika propisano je da su emiteri koji proizvode (uređuju i emituju) informativni program dužni da to rade profesionalno i odgovorno i na taj način da doprinose slobodnom, istinitom, cjelovitom, nepristrasnom i blagovremenom informisanju javnosti o događajima u zemlji i inostranstvu.
- Članom 56 st. 4 Zakona i članom 8 Pravilnika propisano je da emitovanje televizijskog programa mora da ispunjava, između ostalog, i sljedeće uslove: događaji se moraju vjerno prikazati, a različiti pristupi i mišljenja moraju biti primjereno zastupljeni; mora se podsticati nepristrasnost, uz poštovanje razlika u mišljenjima o političkim ili privrednim pitanjima.
- Članom 8 st. 1 Pravilnika je predviđeno da su u proizvodnji informativnih programa, elektronski mediji dužni da poštuju načela objektivnosti, nepristrasnosti, blagovremenosti, tačnosti, zabrane diskriminacije, slobode objavljivanja komentara i primjene pravila druge strane.
- Članom 11 st. 1 Pravilnika propisano je da programski sadržaji, a naročito informativno-politički i programi o tekućim događajima moraju biti pravični i izbalansirani, što se postiže objavljivanjem suprotstavljenih stavova, bilo u istom programu ili u nizu drugih programa, koji predstavljaju cjelinu u obradi određene tematike, a stavom 2 istog člana Pravilnika je navedeno da se u programskim sadržajima ne smiju tendenciozno promovisati interesi jedne političke stranke ili bilo koje grupe ili pojedinca, posebno ukoliko se takvi sadržaji emituju sistematično tokom određenog vremenskog perioda.

Na osnovu informacija i navoda sadržanih u prigovoru i izjašnjenju emitera, kao i uvida u snimak emitovanih sadržaja, Agencija je konstatovala sljedeće:

1. Emiter je dana 11. marta 2024.g. u periodu od 19:30:01 do 20:02:20 sati (32 minuta 19 sekundi) emitovao informativnu emisiju „Dnevnik 2” i u okviru iste, u periodu od 19:51:15 do 19:51:33 sati (18 sekundi), informaciju o stavu Mitropolije crnogorsko-primorske povodom Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja (u daljem tekstu: Prvi sadržaj).

Mitropolija (saopštenje): „Nacrt Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja ugrožava duh tradicionalne i vjerujuće Crne Gore, a kosi se i sa postojećim pravnim normama države, smatraju u Mitropoliji crnogorsko-primorskoj.”

U toku pomenutog segmenta emisije, prikazuju se panoramski kadrovi Cetinjskog manastira.

Osim u toku opisanog segmenta, u centralnoj informativnoj emisiji nije bilo riječi o ovoj temi. Opisani prilog nije emitovan u emisiji „Dnevnik 3”.

2. Emiter je dana 14. marta 2024.g. u periodu od 20:00:06 do 21:30:25 sati (1 sat 30 minuta 19 sekundi) emitovao informativnu emisiju „Argumenti” (u daljem tekstu: Drugi sadržaj). Tema emisije je bila suživot različitih vjeroispovjesti na teritoriji Crne Gore. Gosti u emisiji bili su: mitropolit crnogorsko-primorski Joanikije, reis islamske zajednice Rifat Fejzić, barski nadbiskup Rok Donlešaj i vrhovni rabin Crne Gore Luciano Moše Prelević.

Od 21:05:31 sati voditeljka se obraća mitropolitu crnogorsko-primorskom i postavlja pitanje koje se tiče Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja. U nastavku je dat transkript razgovora o ovoj temi.

Voditeljka, Ivana Popović: „Vi ste se, iz Mitropolije, nedavno oglasili i povodom ovog navodnog Nacrta zakona koji se pojavio u medijima, a koji bi podrazumijevao i moguću promjenu pola i matičnog broja. Zbog čega ste se prvi oglasili tim povodom i je li to miješanje u pitanja državna?”

Joanikije: „Pa vidite ako, ako u Crnoj Gori po svim popisima i po svim izjašnjavanjima i anketama, je ogroman broj vjernika. Neki su Hrišćani, neki su Muslimani, neki su Jevreji, ima i drugih manjih vjera u Crnoj Gori. Dakle, trebaju i ti i te vjere da se čuju kad se donose neki zakoni koji, u nekoj mjeri, ovdje čini se u ogromnoj mjeri, zadiru i u vjerska osjećanja i u naše nasleđe. Da ga na neki način obesmisle i dovedu u pitanje. Dakle, promjena pola, i to na takav način da čovjek tek u svojoj petnaestoj godini treba da odluči da li je muško ili žensko, da njegova odluka, nasuprot onome što mu je Bog dao po prirodi... Da njegova odluka bude ta, ovaj dakle, koja će odrediti njegov život u tom smislu. Dakle, da li smo svjesni o čemu govorimo? Dakle, ima pojedinih ljudi koji imaju taj problem, ne mogu da se nekako odrede, identifikuju, pa je poznata stvar i promjena pola. To su dosta rijetki slučajevi i imamo razumijevanje, naravno, za takve ljude. Ali insistirati i podsticati čoveka na takvu jednu neprirodnu dilemu to je zaista vrlo opasno. Jer, radi se još o ne punoljetnim ličnostima. S druge strane, nama je poznato da recimo, oni koji su promijenili pol da kasnije imaju velikih problema da bi opet željeli da se vrate u ono svoje prvobitno stanje i tu se događaju izuzetno neizlječive traume. Dolazi vrlo često do samoubistava. U takvim slučajevima je izuzetno velik broj samoubistava. Dakle, zar nam i ovako nije dosta problema kojih imamo i koje ne možemo da riješimo, nagomilanih, nego hoćemo ih još. I mi, ja mislim da dijelim mišljenje i mojih kolega ovdje, mi moramo imati stav po takvim pitanjima. Rad iz pastirskih razloga to je dio naše odgovornosti i mora se naš glas glas čuti i mislim da bi svaka normalna vlast trebala i da ne samo da nas toleriše u tom pogledu, nego i da nas da da nas pozove da razgovaramo.”

Voditeljka, Ivana Popović: „U kojem dijelu ste tačno rekli da se to tiče vjerskih zajednica? Zato što se odnosi na građane, na vjernike?”

Joanikije: „Dakle, odnosi se na naš narod kome mi služimo. Ako mi tu djecu krštavamo i učimo vjeri, pa mi moramo voditi računa i o njihovom spasenju. I da da ih naučimo da rešavaju probleme, a ne da prave sebi još veće probleme. I zar, dakle, u mnogim stvarima djetetu do 18 godina mnoge stvari ne dopuštaju. A ovdje se tako jedna sudbinska stvar podstiče da dijete u svojoj petnaestoj godini odlučujuće, odlučuje koji će pol da izabere. Pa zar to nije neprirodno? Da li su svjesni ljudi koje će to probleme proizvesti u društvu?”

Voditeljka, Ivana Popović: „Evo i za vas isto pitanje da se nadovežete na ovu priču. Da li Vi mislite da je to pitanje vjerskih organizacija, Nacrt, recimo, ovog zakona ili bilo kojeg drugog zakona ili je to zadiranje u rad državnih institucija?“

Rifat Fejzić: „Pa vidite ovaj, po nekim pitanjima nemamo mi različite stavove. Po nekim pitanjima su naši stavovi izuzetno bliski. Ja to uvijek kažem. Međutim, Crna Gora, kao država je izabrala jedan svoj spoljno politički kurs. Crna Gora teži učlanjenju u Evropsku uniju. Ja sam lično svjestan i mi smo svjesni šta dobijamo, kao što je benefit toga, ali i šta su problemi toga. Ovo o čemu je Mitropolit govorio, to je jedan od problema i mislim da ne treba shvatiti ružno to što ako neko od vjerskih velikodostojnika ima potrebu da iskomentariše nešto. Kao i ostali i svi obični ljudi. Svako danas komentariše. Vi, po ovih televizijskih programa sad srećem neke analitičare koje, koje ja da imam neki svoj televizijski program nikad ih u životu ne bih pustio da mi jednu riječ izgovore, znate. Ali pričaju po cio dan. To su ti ama neki stručnjaci. Prema tome, ne vidim ništa strašno da ako neki, recimo mitropolit ili bilo ko od nas, iskomentariše nešto imamo pravo da pričamo, da kažemo svoj stav o nekim stvarima. Ja sam, recimo, večeras bio pozvan i koristim priliku da se zahvalim premijeru Spajiću. Organizovao je večeras Iftar za mene i za moje saradnike. Između ostalog, ja razumijem i tu politiku, državnu politiku koja teži i neke stvari mora da uradi i tako dalje, i tako dalje, ali isto tako i država treba da uvaži i nas i naše mišljenje. Večeras smo baš govorili oko nekih stvari, između ostalog i ove stvari. A dotakli smo se teme, mi smo insistirali na nekoj temi da mi danas u Crnoj Gori imamo mnogo bolesti, rijetkih bolesti i porodica koje imaju velike probleme, sa tim, sa svojom djecom sa bolestima koje se susreću što im je Bog dao. Recimo, to je jedna vrsta iskušenja za porodice i mislim da bi tu bilo preče da, recimo, država pomogne i pravi zakone o tim i takvim porodicama i familijama koji imaju u svojim porodicama djecu, iskušenje od Boga kroz razne neke rijetke, a teške bolesti i oboljenja da se ta djeca liječe, da im se pruži prilika jer su i skupa i liječenja i recimo, nema ih u Crnoj Gori itd. Nego, recimo da mi sad plaćamo nekom ako 'oće neko da mijenja pol, pa da ga vraće ponovo, taj stari pol itd. Mislim, u svakom slučaju, ovaj smatram da nije strano da i mi nekad nešto prokomentarišemo, dakle, i da kažemo svoj stav po tom pitanju. Naravno, mi se u mnogim stvarima i razlikujemo, kol'ko god imamo zajedničkih stavova, mi imamo stvari u kojima se razlikujemo. Ali imamo mnogo stvari u kojima imamo zajedničke stavove. I trebalo bi da nađemo negdje mjeru granice, između između sekularizma i državnog sekularizma i rada slobode vjere, vjerskih zajednica. Dakle, ja mislim da je to moguće uskladiti da to može da da funkcioniše.“

Voditeljka, Ivana Popović: „Jeste li vi zadovoljni odnosom države i vaše vjerske zajednice?“

Rok Đonlešaj, barski nadbiskup: „Ako govorimo o tim granicama u jednoj sekularnoj državi, ono što je i Mitropolit rekao da tu treba postojati ta sloboda vjere. Smatram da ne trebamo mi sada govoriti o nekim granicama, jer postavljaju se granice, a granica znači podjele. I država i vjerske zajednice žive u istoj državi, u istome mjestu, brinu se za iste ljude. Onda gdje ćemo i za koga ćemo postaviti granicu? Ako mi ili država smatra da mi kao vjerski lideri moramo šutjeti u tim donesenim zakonima koji su protiv Božjih zapovijedi, onda tu se varaju jer mi ne možemo šutjeti. Evo, uzmimo primjer ono što je rekao o polu, o mnogočemu tu, mi ne možemo šutjeti. Zašto? Mi tu djecu krštavamo. Krštenje je preporod. Mi smo im kao duhovni roditelji. Mi smo im duhovni roditelji. Roditelj ne može šutjeti za svoje dijete ako mu se dijete ugrozi. Tako da mi ne smijemo dopustiti da se negdje ugrozi taj život nekog djeteta. Mi moramo zaštititi to. I zašto, zašto sada da se govori o nekoj granici da postavljamo neke granice, između koga, jer granica su podjele? Onda smatram da političari, državne vlasti i to ne trebaju nas smatrati kao konkurentima, a ni mi im nismo konkurenti. Mi smo dio ovog društva i želimo dati naš puni doprinos za dobrobit ovih ljudi vjernika svih građana Crne Gore jer mi želimo dati puni doprinos za dobrobit. A ako želimo nešto taj doprinos dati za dobrobit, onda nitko nikoga ne treba smatrati nekim konkurentom. To je vaše pravo, tu trebate šutjeti.“

Voditeljka, Ivana Popović: „Kada sam pominjala granice, mislila sam na to šta su, dokle su slobode vjerskih organizacija, a dokle države kao takve? Da li Vašim komentarom, odnosno komentarom vjerskih zajednica, na taj način se miješate u nešto što je nadležnost države ili se, je to ta tačka preplitanja? Kada se zakoni, kao što ste i sami kazali, odnose na ljude, samim tim i vjernike.“

Rok Đonlešaj, barski nadbiskup: „Svaki od nas trebamo znati tu svoju granicu. I naše pravo i gdje trebamo nastupati i kako i na koji način. Smatram da mi nekako smo zapostavljeni kad je u

pitanju donošenje nekih zakona, jer ipak mislim da bi trebala veća suradnja biti između državnih vlasti i vjerskih institucija. Jer, bez obzira što je sekularna država, svi moraju biti svjesni da su građani Crne Gore uglavnom vjernici. Rijetko tko je tko može reći za sebe da nije vjernik, to su vjernici. Znači, nije u pitanju i nije stvar, samo, ne radi se samo o nekim građanima ili samo o građanima, nego u biti, tu se radi o vjernicima. I mi kao vjerski lideri moramo se angažirati u svim tim sektorima. Bez obzira svidjelo se to državi ili ne svidjelo se to državi. A još jedno bi htio od prijašnjeg pitanja. Mi smo tu predstavnici četiri vjerskih zajednica, ali u Crnoj Gori ima i druge vjere, vjerske zajednice koje isto imaju broj stanovnika Crne Gore u svom okrilju, pa zato mislim da ne bi trebalo isključiti pa i druge. Jer i drugi da se pitaju jer to ide u korist cijelome društvu ovdje."

Voditeljka, Ivana Popović: *„Jasno. Kakav je odnos Jevrejske zajednice s državom. Vi ste i sami kazali da ste potpisali takođe ugovor.“*

Luciano Moše Prelević, vrhovni rabin CG: *„Da, Temeljni ugovor. Mi smo mlada zajednica i mi sad idemo u relativno...“*

Voditeljka, Ivana Popović: *„O međusobnim odnosima?“*

Luciano Moše Prelević, vrhovni rabin CG: *„Relativno smo zadovoljni s tim odnosima koji postoje. Evo kažem, sad je ovaj Odbor za ekonomiju, finansije i budžet nam je odobrio i dao podršku za gradnju Sinagoge. Vlada je takođe dala podršku. Da se samo nastavi na ove kolege. Ljudi zaboravljaju da mi, mogu reći u ime mojih prijatelja, oni koji stvarno razmišljaju o dobrobiti Crne Gore su vjerske zajednice i vjerski lideri. Političari ne znam kol'ko razmišljaju o dobrobiti Crne Gore, kol'ko razmišljaju o svojim dobrim uhljebljenjima. To je veliki problem jer mi stvarno želimo dati da, za takve probleme za sad spominjali, da bi svi građani trebali biti, svi bi trebali biti uključeni, svaki problem sagledati sa svih strana. Dobro je da je Crna Gora sekularna država, da je religija odvojena od države. To garantira i nama slobodu. To i nama daje puno više slobode i prostora za djelovanje, ali mi stvarno želimo dobro Crnoj Gori i kompletno želimo da ljudi žive što bolje. S jedne strane, sad meni nećak ima 18 godina. On ne zna što će upisat. Dođe na glasanju on ne zna za koga će glasati, ali sa 15 godina dajte čov.. djetetu zapravo da bi, da odlučuje o svom životu. Ne govorimo ni da ni ne. Postoje, to su pitanja koje bi trebali stvarno stručnjaci, lječnici da sve skupa to obrate. Opasnost od crnog, opasnost ulaska u Europu, što je rekao Reis sulejma je da Europa natura neke stvari, natura nekakvo društvo i zapravo religija, u Europi se religija odvaja od društva. Hoće je smanjiti. Mnogobrojne crkve se zapravo i zatvaraju tamo? Religija baš nema neko veliko slobodu djelovanja u Evropi, u Evropskoj uniji. Evropska komisija je jako sekularna i zagovara određene stvari, ali s druge strane reakcija ljudi je da jačaju desni pokreti. U mnogim vladama ljevica gubi koja donosi takve zakone, jačaju desni pokreti, što pokazuje da ljudi nisu tek tako, kažem da imaju da imaju otpor svemu tome. A to su pitanja koja bi trebala biti postavljena, mislim čitavom narodu Crne Gore. Da li za takve zakone, da li ne. I samim tim što je Parlament izabran, ne znači da oni mogu naturat nekakve zakone.“*

Voditeljka, Ivana Popović: *„Da mislite da se otvori širi dijalog?“*

Luciano Moše Prelević, vrhovni rabin CG: *„Puno puno širi dijalog sve, jer vjera ima pogled na svijet. Ima pogled na čovjeka, daje puninu čovjeka, zapravo i duhovni stranu i fizičku stranu. Imamo puno toga za kazati i doprinijeti boljitku Crne Gore.“*

Voditeljka, Ivana Popović: *„Iskoristili smo vrijeme predviđeno za emisiju...“*

Tokom razgovora, u donjem dijelu ekrana, režija izdvaja citate gostiju o ovoj temi. Citati su istaknuti putem grafičke insertacije (bijela slova, na plavoj podlozi). Pregled izdvojenih segmenata dat je u nastavku.

- Joanikije: *„Problem je ako zakoni treba da obesmisle naše nasljeđe, imamo razumijevanje za promjenu pola ali ne vidim čemu insistiranje.“*
- Joanikije: *„U slučajevima promjene pola prisutan visok procenat samoubistava, moramo imati stav o takvim pitanjima i naš glas se mora čuti.“*
- Joanikije: *„Ako krstimo djecu moramo brinuti i o njihovom spasenju.“*
- Fejzić: *„Crna Gora je izabrala spoljnopolitički kurs, svjesni smo šta dobijamo kao benefite i probleme toga.“*

- Fejzić: „Nije problem što vjerske zajednice imaju stav o određenim pitanjima, država treba da uvaži naše mišljenje.“
 - Fejzić: „Država da se posveti djeci sa rijetkim bolestima, prije da se bavi time nego plaćanjem promjene pola.“
 - Đonlešaj: „Ne treba govoriti o granicama jer i država i vjerske zajednice brinu za iste ljude.“
 - Đonlešaj: „Ne možemo šutjeti o zakonima protiv božije zapovjedi, mi smo duhovni roditelji toj djeci.“
 - Đonlešaj: „Mislim da smo zapostavljeni kada je u pitanju donošenje nekih zakona.“
 - Đonlešaj: „Moramo se angažovati u svim sektorima, svidjelo se to državi ili ne.“
 - Prelević: „Vjerske zajednice su te koje misle najbolje svojim građanima, političari više misle o uhlebljenju.“
3. Uvažavajući pravo na slobodu izražavanja i uređivačku autonomiju medija, oni su slobodni da određenu pojavu, događaj ili slično tretiraju na različiti način, a da pri tome ne prekrše propise. Ne može se dovesti u pitanje pravo emitera da, u skladu sa njegovom uređivačkom politikom, pribavlja, objavljuje i prenosi informacije od interesa za javnost, te da objavljuje, prenosi informacije ili komentariše pojave, događaje i postupke pojedinaca, uz obavezu da komentare jasno odvoji od ostalih vijesti i informacija, posebno onih kojih se odnose na istu temu. Dakle, emiteri imaju pravo da određenu pojavu, događaj ili slično tretiraju na različiti način, ali moraju voditi računa da pri tome ne prekrše propise.
 4. Sloboda izbora, načina predstavljanja i pristupa temi koju emiter obrađuje spada u domen uređivačke slobode i slobode izražavanja emitera.
 5. Kako su mediji jedan od ključnih faktora za formiranje javnog mnjenja, njihovi sadržaji (izvještaji, debate, komentari) o procesima i događajima koji su usmjereni na regulisanje, zaštitu ili ostvarivanje ljudskih prava imaju veliki značaj. Zadatak medija je da prenesu nepristrasnu informaciju, da pitanja predstave na objektivan i uravnotežen način, ali je, takođe, njihova uloga i da bez predrasuda stanu na stranu pravne jednakosti i doprinesu formiranju šireg društvenog antidiskriminatornog okruženja. Društvena obaveza medija jeste da doprinesu suštinskom razumijevanju određene problematike. Putem otvaranja javne debate, prenošenjem različitih stavova i objektiviziranjem problema, mediji obezbjeđuju da šira javnost na osnovu relevantnih informacija i vlastitih promišljanja, izgradi konstruktivan stav.
 6. Prigovor je podniet povodom, kako je navedeno, „*nekritičkog i neuravnoteženog izvještavanja*“ emitera povodom Nacrta zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja (u daljem tekstu: „Nacrt Zakona“), sa posebnim osvrtom na informativnu emisiju „Dnevnik 2“, emitovanu dana 11. marta 2024.g. (Prvi sadržaj) i emisiju „Argumenti“, emitovanu dana 14. marta 2024.g. (Drugi sadržaj).
 7. Ne može se dovesti u pitanje pravo voditelja i medija da povodom procesa, koji je izazvao interesovanje javnosti, traži i prenese stavove o donošenju zakona i mogućih posljedica njegove primjene. Takođe se ne može dovesti u pitanje pravo voditelja i medija da svojim sadržajima podstiču ili doprinose debati o određenoj zakonodavnoj inicijativi, a posebno u imajući u vidu da se njom regulišu ostvarivanje i zaštita ljudskih prava, uključujući pravo na rodni indentitet.
 8. Kad je riječ o Prvom sadržaju, ne može se dovoditi u pitanje pravo emitera da objavi stav vjerske zajednice (Mitropolije crnogorsko-primorske) u vezi sa Nacrtom Zakona. Međutim, imajući u vidu da se radi o zakonodavnoj inicijativi koja predstavlja pitanje od interesa za javnost i izazvala je različite reakcije, emiter je propustio da pruži cjelovitu informaciju o procesu izrade zakona i njegovim ključnim rješenjima, kao i stavu suprotne strane povodom predmetnog pitanja (strane koja se zalaže za usvajanje zakona). Činjenica da je emiter prenio samo kratku informaciju o stavu Mitropolije crnogorsko-primorske („jedna rečenica“), bez ikakvog konteksta, ukazuje na propuštanje emitera da obezbijedi cjelovito informisanje o predmetnom pitanju i primjerenu zastupljenost različitih pristupa i mišljenja, uz poštovanje razlika u mišljenjima povodom predmetne teme (član 56 stav 6 Zakona)
 9. Kad je riječ o Drugom sadržaju, činjenica da je prigovor podnesen samo u vezi se njegovim manjim segmentom (razgovorom oko Nacrta zakona), te da „*primarno tema emisije nije bio*

*navedeni zakon*⁸ ne umanjuje osnovanost prigovora.

10. Ne dovodeći u pitanje pravo emitera da sam vrši izbor formata informisanja i sagovornika za određenu temu, s obzirom da se radi o delikatnoj i nedovoljno poznatoj temi, izborom da povodom predmetnog pitanja ne traži sagovornike (prvi sadržaj) ili da se njim bavi u okviru emisije koja je tematski i sa aspekta sagovornika takva da može pružiti viđenje iz, moguće važnog, ali samo jednog ugla (ugla vjerskih zajednica), emiter je propustio da doprinese cjelovitom, objektivnom i nepristrasnom informisanju javnosti.

Posebno je tome doprinijelo to što je omogućio da predmetna tema bude tretirana površno i usputno u formatu koji ne ispunjava zahtjev za primjenu pravila druge strane (drugi sadržaj) i na način da je omogućeno iznošenje negativnih stavova, ali i nepoptunih i neistinitih navoda, povodom kojih je izostala bilo kakva primjerena reakcija voditeljke.

11. Treba imati u vidu jasnu razliku između odgovornosti gosta/sagovornika za date izjave, s jedne strane i odgovornosti medija i medijskih poslenika koji doprinose njihovom prenošenju ili širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, s druge strane, ali mediji ipak mogu snositi određenu odgovornost ako, na primjer, usvoje ili potvrđuju određene stavove svojih sagovornika / gostiju.

U više navrata su gosti emisije sugerisali da podržavanje prava na prepoznavanje rodnog identiteta na osnovu samoopredjeljenja upitno sa aspekta „normalnost”, „prirodnost”, da se predmetnim zakonom dovode u pitanje i obesmišljavaju vjerska osjećanja i nasljeđe, da se radi o zakonu „protiv božije zapovijest” i slično.

Iako se ne može dovesti u pitanje pravo gostiju da iznesu svoje, možda provokativne stavove, u vezi sa određenim pitanjima (potreba za donošenjem zakona u svjetlu postojanja brojnih i aktuelnih drugih društvenih problema, značaj uvažavanja mišljenja vjerskih organizacija, kao i uticaja različitih politika na razvoj društvenih, posebno vjerskih i tradicionalnih vrijednosti), emiter je bio dužan da skrene pažnju na zakonom zaštićeno pravo na zaštitu od diskriminacije po osnovu rodnog identiteta.

12. Iako je novinarka, u više navrata, formulisala pitanja kako bi podstakla razgovor na temu prava vjerskih zajednica da učestvuju u društvenoj debati i o pitanjima koja nijesu u direktnoj vezi sa ostvarivanjem vjerskih prava, upravo su njena pitanja bila povod za iznošenje negativnih i jednostranih konotacija koje se odnose na određenu grupu ljudi (neprirodna dilema o polnom identitetu u odnosu na ono što je Bog dao). Upravo je svojim pitanjima novinarka omogućila iznošenje nepotpunih i neobjektivnih navoda da se, kako je rečeno, „navodni”, zakon odnosi na promjenu pola, iako zakon uređuje proces ostvarivanja prava na prepoznavanje rodnog identiteta na osnovu promjene oznake pola, a ne promjene uz sprovođenje medicinskog postupka promjene pola (što je pitanje regulisano potpuno drugim zakonom). Takvom uređivačkom intervencijom doprinijela je neobjektivnom i pristrasnom predstavljanju teme ovog segmenta razgovora.
13. Emitovanjem predmetnih sadržaja (prvi i drugi), emiter je propustio da njegov informativni program bude pravičan i izbalansiran, nije obezbijedio objavljivanje suprotstavljenih stavova, bilo u istom programu ili u nizu drugih programa, koji bi predstavljali cjelinu u obradi predmetne tematike, čime je omogućio tendenciozno promovisanje interesa jedne grupe/strane (vjerskih zajednica).

Navod iz izjašnjenja emitera da je narednog dana poslije emitovanja drugog sadržaja (tj. 15. marta 2024. godine), u Dnevniku 2 emitovao kratku informaciju o očekivanoj dinamici usvajanja predmetnog zakona (prema nadležnom ministarstvu i predstavniku organizacije koja se zalaže za usvajanje zakona), ne oslobađa ga odgovornosti za propuštanje da različiti pristupi i mišljenja budu primjereno zastupljeni, na objektivan način, bez uređivačkih intervencija i komentara kojima bi se favorizovala jedna strana (strana koja se protivi usvajanju zakona). Jer, iako je širu informaciju o procesu izrade zakona i njegovim ključnim rješenjima objavio na svom portalu (<https://rtcg.me/vijesti/drustvo/531860/ministarstvo-zakon-do-kraja-godine-ulicevic-moramopostovati-liudska-prava.html#9>), u svojoj centralnoj informativnoj emisiji u programu TVCG propustio je da gledaocima makar uputi da više informacija o ovoj zakonodavnoj inicijativi pročitaju na svom portalu.

14. Uvažavajući slobodu mišljenja gostiju, kao i njihovo pravo da predstave svoje stavove povodom nacrtu zakona, pa i stavove koji su, možda, rezultat njihove neinformisanosti, nepoznavanja materije kojom se zakon bavi ili prosto tumačenja nepotpunih informacija kojima raspolažu, emiter je bio dužan da ukaže na dostupne informacije u vezi sa temom ovog segmenta emisije, kako bi gledaoci bili u mogućnosti da budu cjelovito informisani. Na primjer, iako su gosti, u više navrata, ukazivali na potrebu uvažavanja njihovog mišljenja povodom ovog i drugih zakona (*„mora se naš glas glas čuti i mislim da bi svaka normalna vlast trebala i da ne samo da nas toleriše u tom pogledu, nego i da nas da da nas pozove da razgovaramo“, ... „Nije problem što vjerske zajednice imaju stav o određenim pitanjima, država treba da uvaži naše mišljenje.“*...), voditeljka i emiter su propustili da ukažu na javno dostupne informacije da je Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, dana 14. februara 2024. godine dalo na javnu raspravu Nacrt zakona i uputilo javni poziv svim zainteresovanim organizacijama i zajednicama da se uključe u javnu raspravu i daju svoj doprinos u razmatranju Nacrta zakona (<https://www.gov.me/clanak/iavni-poziv-nacrt-zakona-o-pravnom-prepoznavanju-rodnog-identiteta-na-osnovu-samoodredenja>). Nadalje, propuštali su da informišu da su, u okviru programa javne rasprave, održana tri okrugla stola (u Ulcinju, Bijelom Polju i Podgorici), te da se javna rasprava završava 15. marta 2024. godine, što je bila prilika da svi zainteresovani subjekti, pa i predstavnici insitucija čiji predstavnici su bili gosti emisije, podnesu svoje primjedbe i sugestije za izmjene nacrtu zakona. Sa druge strane, emiter je tokom razgovora na temu nacrtu zakona, u donjem dijelu ekrana, emitovao (u vidu grafičke insertacije) citate gostiju. Takvom uredničkom intervencijom posebno je isticao i stavove sa naprijed citiranim navodima (da se zakonom obesmišljava nasljeđe, da može dovesti u pitanje „spasenje“ djece/lica koja promijene pol, da se radi o zakonu koji je „protiv božije zapovjedi“), a posebno značaj tih stavova jer dolaze od predstavnika vjerskih zajednica koje *„su te koje misle najbolje svojim građanima, političari više misle o uhjebljenju“*. Time je dodatno doprinio diskriminatornom i pristrasnom predstavljanju teme ovog segmenta emisije.

Saglasno navedenom, može se zaključiti da je emiter prekršio obaveze vezane za proizvodnju informativnog programa, odnosno da je u predmetnim slučajevima prekršen čl. 55 stav 6 i 56 stav 4 Zakona, čl. 7, 8 stav 1 i 11 st. 1 i 2 Pravilnika i tač. 7.1. izdatog Odobrenja za emitovanje br. O-TV-J-01.

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, direktorica Agencije je, saglasno čl. 140 i 141 Zakona, donijela odluku kojom se emiteru izriče upravno-nadzorna mjera upozorenja.

Emiteru je naloženo da u skladu sa čl. 140 stav 3 Zakona informaciju o izrečenoj mjeri objavi u svom programu, kao i da u pisanoj formi obavijesti Agenciju o načinu (sadržaj, datum i vrijeme) objavljivanja informacije o izrečenoj mjeri.

Ovo Rješenje će se objaviti na veb-sajtu Agencije www.aemcg.org.

Ovo Rješenje stupa na snagu danom donošenja.

UPUTSTVO O PRAVNOM SREDSTVU

Protiv ovog Rješenja može se podnijeti žalba Savjetu Agencije za elektronske medije u roku od 15 dana od dana njegovog dostavljanja.

Dostavljeno:

- Javno preduzeće „Radio i Televizija Crne Gore“, generalni direktor
- Javno preduzeće „Radio i Televizija Crne Gore“, direktor Televizije Crne Gore
- Koalicija nevladinih organizacija „Ravnopravno“ iz Podgorice
- Savjet Agencije za elektronske medije
- Sektor za nadzor nad radom pružalaca AVM usluga
- Sektor za pravne i ekonomske poslove
- Služba za informaciono-komunikacione tehnologije
- Služba za zajedničke poslove

Pripremila: Zorica Popović

Odobrila: Jadranka Vojvodić